

**Hieronim Kaczmarek. *Kościół i państwo*. Kraków:
Wydawnictwo WAM, 383 s. ISBN 978-83-277-1190-8**

M A R I A M A R Š Á L K O V Á

V Polsku v současné době pokračuje vlna značného zájmu o Česko. V létě 2016 byla vydána další odborná publikace dosti podrobně zpracovávající téma vztahu mezi katolickou církví (částečně se týká i ostatních církví) a českým státem v letech 1989–2014. Svazek *Czechy. Kościół i państwo* Hieronima Kaczmarka vydalo krakovské jezuitské nakladatelství WAM. Kniha je přepracovanou verzí disertační práce úspěšně obhájené v roce 2015 v Politologickém ústavu varšavské Univerzity Kardinála Stefana Wyszyńskiego (UKSW). Autorem je polský dominikán, od devadesátých let 20. st. působící jako kněz v Olomouci a Praze. Nyní zastává místo faráře pražské polské farnosti, je praktikem církevního života, důvěrně zná české církevní prostředí, a o to víc je jeho kniha pro polské prostředí přínosná a důvěryhodná.

Těžiště téměř čtyřsetstránkové knihy leží v pěti podrobných a přehledných hlavních kapitolách, rozdělených do dalších částí. Svou předmluvou ji opatřil pražský arcibiskup a český primas kardinál Dominik Duka. Publikace pojednává hlavně o období let 1989–2014, díky čemuž přináší zajímavý pohled nejen pro vědce z oboru politologie a příbuzných oborů, ale i pro bohemisty, kteří se právě tímto obdobím československého a posléze českého života zabývají. Slovo „církev“ v názvu knihy se vztahuje ke katolické církvi v Česku, avšak v knize nechybějí ani odkazy na ostatní církve.

Kapitola první pojednává o současných modelech vztahu mezi církví a státem z politologického hlediska. Je spíše obecná a je přínosná hlavně srovnáním modelů církev–stát fungujících v rámci Evropské unie. Čtenářům zabývajícím se právní situací církví v České republice tím dává širší základy a představuje jim nutné pojmy pro pochopení tohoto specifického tématu. Zároveň tak umožňuje i zhodnocení českých poměrů prostřednictvím srovnání s ostatními evropskými zeměmi.

Kapitola druhá bude velice přínosná hlavně pro polské prostředí. Autor v ní podává stručný přehled dějin církevně–státních vztahů v České republice od doby rekatolizace až do éry socialismu spojené s pronásledováním církve. Jsou to vlastně stručné dějiny českých zemí psané se zřetelem na otázky náboženství, a to zejména katolicismu. Velmi citlivě a s pochopením Kaczmarek analyzuje dodnes existující rozkoly a rozepře v české společnosti nebo sporné okamžiky dějin. Jsou zde popsána kontroverzní období vztahů církve a státu – zvláště jde o barokní rekatolizaci, reformu josefinismu, církevní záležitosti při vzniku první republiky (v rámci této kapitoly je několik stránek

věnovaných Masarykovu náboženskému myšlení a jeho kritice církve, což jsou skutečnosti v Polsku známé jen velmi úzkému okruhu badatelů a některým „čechofilům“) a samozřejmě i komunismus. Pečlivě zpracovaná podkapitola o národním obrození a v ní i podrobná prezentace Palackého konceptu českých dějin a role připisované husitské revoluci pomáhá polskému čtenáři pochopit dějinné důvody, proč katolická církev není v dnešním Česku obecně příliš populární.

Ve *třetí kapitole* je představeno současné české konfesní právo. Výchozím bodem je zde sametová revoluce a s ní započaté změny v této oblasti. V kapitole jsou představeny právní prameny týkající se náboženství: Ústava České republiky, mezinárodní smlouvy ratifikované Českou republikou a české zákony vztahující se na církev a náboženské společnosti. V rámci těch posledních jsou zvlášť rozebrány tyto problémové okruhy: registrace církví a subjektivita jednotlivých fyzických a právnických osob; manželské a rodinné zákony; zákony týkající se církevních škol, teologických fakult a výuky náboženství ve školách; financování církví a restituce církevního majetku. V kapitole jsou probírány různé smlouvy mezi církvemi a orgány státní moci a na nich je mj. vysvětlena odlišnost od polských poměrů, pokud jde o postavení českých vojenských, vězeňských a nemocničních kaplanů.

V *kapitole čtvrté* se autor věnuje problematice neuzavřeného konkordátu. Přibližuje historii dávných konkordátů a smluv s církví platných pro země Koruny české. Je zde rovněž exkurz na téma konkordátu v kontextu zákonodárství Evropské unie, jenž je sám o sobě dobrým a srozumitelně napsaným úvodem do této problematiky. Následně se autor věnuje pokusům o konkordát a peripetím okolo vzniku a snah o ratifikaci současné smlouvy mezi Svätým stolcem a Českou republikou. Tento dokument pak Kaczmarek podrobně rozebírá a velmi pečlivě popisuje diskuse probíhající od roku 2002 kolem této smlouvy (debaty v parlamentu, dopis prezidenta Václava Klause ministru zahraničních věcí, seminář „Vztah církví a státu“ uspořádaný Centrem pro ekonomiku a politiku v r. 2004). Česká republika je totiž dnes jediným evropským státem bez konkordátu a právě tento fakt se Kaczmarek snaží zevrubně vysvětlit jak z historického, tak z politického pohledu. V této kapitole jsou možná nejvíce zřetelné názory samého autora, občas až nekompromisně (a spíše negativně) komentujícího politické boje kolem (ne)uzavření konkordátu a (ne)ratifikace podepsané smlouvy.

Poslední, *pátá kapitola* je obzvláště zajímavá a bude mít význam nejen pro politology, ale i pro příslušníky řady jiných oborů zajímající se o aktuální dění v České republice se zřetelem na náboženské záležitosti. Pojednává totiž o předpokladech budoucích vztahů mezi církví a českým státem. Autor popisuje a shrnuje proměny, kterými české církve (hlavně církev katolická) prošly během čtvrtstoletí od sametové revoluce do roku 2014. Ocenit je třeba také přehled sociologických výzkumů náboženství a přehled postojů nejdůležitějších politických stran po roce 1989 ve vztahu k církvím. Pro polské bohemisty může být zvláště zajímavých několik stránek věnovaných problému sebeprezentace

katolické církve a ohlasům této prezentace v české společnosti, pro teology, politology a církevní historiky pak i přehled biskupských programů. Pro českého, resp. nepolského čtenáře je nový už sám předkládaný pohled na českou situaci – pohled polského řeholníka a kněze, který je dobře seznámen s církevními strukturami a způsoby fungování církve v Polsku a současně díky své dlouholeté pastorační praxi v Česku dobře a „zevnitř“ zná popisovanou problematiku. Velmi dobré je představení současného postavení katolické církve v České republice a způsobů jejího veřejného vystupování. Jde o téma mezi polskými bohemisty (i jinými zájemci o českou situaci) opomíjené nebo pojímané značně stereotypně, a může dát podněty k dalšímu hlubšímu studiu problematiky země, která je v Polsku především známa pod nálepkou „nejvíce ateistická země v Evropě“. V kapitole lze občas vycítit autorovo osobní nastavení k prezentovaným skutečnostem, jeho kritický náhled na některé popisované události – práce totiž není jen popisem současného stavu ale i pokusem o interpretaci některých situací z oblasti církevně-právního dění a jejich zasažení do širšího kontextu politického života v České republice.

Velmi užitečnou součástí knihy je na konci umístěný pečlivě připravený přehled interakcí mezi katolickou církví a státem a právních aktů týkajících se obecně náboženství od roku 1989 do roku 2014. Bibliografie je sama o sobě velmi užitečná, jak pro polského, tak pro českého čtenáře. Prameny obsahují přes 60 položek, seznam použité literatury přes 320 položek (českých a polských). Citovaná je především nejnovější literatura o daném období. Práce obsahuje také 21 tabulek a 2 schémata (některé z těchto ilustrujících příloh jsou převzaty z literatury, některé byly přímo vypracovány autorem), jež umožňují lépe porozumět složitým politicko-právním otázkám. V samostatné příloze pak autor podává plné znění Smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem o úpravě vzájemných vztahů ve vlastním překladu do polštiny.

Knihy by si zasloužila poněkud pečlivější redakci, to jí ale neubírá na věcné důležitosti. Celkově lze konstatovat, že Kaczmarkova práce je přínosná jak samým tématem, tak pečlivým a podrobným zpracováním (to se týká zejména práce s prameny a citovanou literaturou), a polskému čtenáři odhaluje či poddhaluje nemalé množství dosud téměř neznámých problémů a námětů k dalším úvahám. Jak jsme naznačili, recenzovaná kniha však bude v mnoha ohledech nepochybně zajímavá i pro českého čtenáře. Svědčí o tom ostatně i skutečnost, že se v současné době chystá její česká verze, jež by měla být vydána brněnským Centrem pro studium demokracie a kultury patrně ještě do konce roku 2017.

doi: 10.14712/23363398.2017.27